

ΕΚΤΑΚΤΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 5^{ΗΣ} ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2002

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΠΕΡΓΑΜΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ (ΖΗΖΙΟΥΛΑ)

ΜΕ ΤΗ ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΗ ΣΑΡΑΝΤΑ ΧΡΟΝΩΝ ΑΠΟ ΤΟΝ ΘΑΝΑΤΟ
ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ ΜΑΝΩΛΗ ΚΑΛΟΜΟΙΡΗ

ΟΜΙΛΙΕΣ

ΜΕΝΕΛΑΟΥ ΠΑΛΛΑΝΤΙΟΥ, ΦΙΛΙΠΠΙΟΥ ΤΣΑΛΑΧΟΥΡΗ, ΒΥΡΩΝΟΣ ΦΙΔΕΤΖΗ

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ κ. ΜΕΝΕΛΑΟΥ ΠΑΛΛΑΝΤΙΟΥ

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν μὲ τὴν ἀποψινὴ τῆς ἐκδήλωση τιμᾶ τῆ μνήμη τοῦ Μανώλη Καλομοίρη. Ἐνὸς ἀξέχαστου μέλους τῆς, ποὺ πρὶν ἀπὸ σαράντα χρόνια ἔφυγε ἀπ' τὴ ζωὴ σὲ ἡλικία ἑβδομήντα ἑννιά ἐτῶν, ὕστερα ἀπὸ δέκα ἐπτὰ χρόνων συνεχῆ παρουσία του ὡς τακτικοῦ μέλους στὸ Ἀνώτατο αὐτὸ Πνευματικὸ Ἰδρυμα τῆς Χώρας.

Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ πρέπει νὰ τονιστεῖ ὅτι στὴν Ἑλλάδα δίκαια ἀναγνωρίστηκε ὁ Καλομοίρης ὡς ἐθνικὸς συνθέτης, χάρις στὴν πρωτοβουλία του, ὅχι μόνον στὴν ὕπαρξη καὶ παρουσία τῆς, ἀλλὰ, τὸ κυριώτερο, στὴ δημιουργία τῆς νεοελληνικῆς ἐθνικῆς μουσικῆς σχολῆς, κατὰ τὰ πρότυπα τῶν ἀντιστοίχων ἐθνικῶν μουσικῶν σχολῶν τῶν περισσοτέρων πολιτισμένων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν.

Γεννημένος στὴ Σμύρνη τὸ 1883 καὶ καθηγητὴς τοῦ πιάνου στὸ Χάρκοβο τῆς Ρωσίας, ὕστερα ἀπὸ σπουδὲς στὸ Ὁδεῖο τῆς Βιέννης, ὁ Καλομοίρης, μὲ τὴν παρακολούθηση ἐκεῖ τῆς ἔντονης δραστηριότητος τῆς ρωσικῆς ἐθνικῆς μουσικῆς σχολῆς, αἰσθάνθηκε νὰ γεννιέται μέσα του ἡ ἀνάγκη τῆς δημιουργίας καὶ στὴν Ἑλλάδα μιᾶς ἀντίστοιχης καθαρὰ ἐθνικῆς σχολῆς. Ἡξέρε πῶς, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ Ἐπτάνησα, ποὺ ἔμειναν ἀδούλωτα τοὺς περασμένους αἰῶνες δημιουργώντας δικό τους μουσικὸ πολιτισμὸ, παρόμοιο ἐκείνου τῆς Δύσης, ἡ Ἑλλάδα, ἡ ἱστορικὴ αὐτὴ χώρα, ποὺ ἀνοίξε τις πύλες τοῦ πολιτισμοῦ, τῆς φιλοσοφίας, τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τέχνης σὲ ὁλόκληρο τὸν κόσμον, ὕστερα ἀπὸ τὰ τόσα χρόνια σκλαβιάς καὶ τὰ ὅσα ἀκόμα χρειάστηκαν

ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωσή της γιὰ νὰ ἀνασυγκροτηθεῖ, ἤξερε, λέω, πὼς δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ συμβαδίσει πολιτισμικὰ μὲ τὰ ἄλλα κράτη τῆς Εὐρώπης, ἔχοντας περάσει τέσσερις αἰῶνες κάτω ἀπὸ τὴ δεσποτεία βάρβαρου δυνάστη. Ἦξερε ὅμως ἀκόμα, ὅπως ὅλοι, τὸ τί ἔσφιγγε τὴν ψυχὴ τοῦ Ἑλληνα τὰ χρόνια ἐκεῖνα. Ἐνοιωθε πὼς κάτω ἀπὸ τὴν πέτρα τῆς σκλαβιάς κάτι ζεῖ στὸ λαὸ καὶ φτερουγᾷ μέσα του. Κάτι, ποὺ ἀνεβαίνει λάβα ἀπὸ τὰ ἔγκατα τῆς ψυχῆς του, τραγοῦδι προαιώνιο, ποὺ οἱ ρίζες του χάνονται στὰ βάθη τοῦ χρόνου, τὸ τραγοῦδι γιὰ τὴν πίστη του στὴ ζωὴ καὶ στὸ φῶς, στὴν ψυχὴ καὶ στὰ ἰδανικά του. Πίστευε πὼς μὲ τὰ δημοτικὰ του τραγοῦδια ἓνας λαὸς γράφει μὲ ρυθμὸ καὶ μέλος τὰ ἦθη του, τὴν ψυχὴ του, τὴν ἱστορία του. Σ' αὐτὰ ὅλοι νοιώθουμε τὴν πύρινη ἀνάσα τοῦ ἀντιστασιακοῦ κλέφτη νὰ μᾶς ζεσταίνει, ἀναπνέουμε μαζὶ του τὸν μοσκοβολισμένο ἀγέρα τοῦ ἐλληνικοῦ τοπίου, καὶ ἡ καρδιά μας συντονίζει τοὺς παλμούς της, μὲ τὸ χτυποκάρδι του.

Ἦλα αὐτὰ, μὲ τὴν ὀριστικὴ ἐγκατάστασή του στὴν Ἑλλάδα στὰ τέλη τῆς πρώτης δεκαετίας τοῦ περασμένου αἰῶνα, ἔσπρωχναν τὸν Καλομοίρη νὰ τονίζει σὲ ἄρθρα του τὴν ἀνάγκη δημιουργίας καὶ στὸν τόπο μας καθαρῆς ἐθνικῆς μουσικῆς σχολῆς. Ἦταν τότε, ποὺ στὸ πρόγραμμα τῆς πρώτης συναυλίας μὲ ἔργα του, στὴν Αἴθουσα τοῦ Ὁδείου Ἀθηνῶν, ἀναγραφόταν γιὰ πρώτη φορὰ τὸ πιστεύω του στὴν ἱστορικὴ γιὰ τὴν ἐλληνικὴ μουσικὴ τέχνη ἐξόρμησή του αὐτή.

Μὲ τὴν ἰδιάζουσα γιὰ τὴν ἐποχὴ ψυχαρικὴ γλῶσσα τῶν λογοτεχνῶν τοῦ περιοδικοῦ «Νουμᾶ», γράφει ὁ ἴδιος, ἀνάμεσα στὰ ἄλλα:

«...ὁ συνθέτης... ὄνειρεύτηκε νὰ φτιάξῃ μιὰν ἀληθινὰ Ἑθνικὴ μουσικὴ, βασισμένη ἀπ' τὴ μιὰ μεριά στὴ μουσικὴ τῶν ἀγνῶν μας δημοτικῶν τραγουδιῶν, μὰ καὶ στολισμένη, ἀπὸ τὴν ἄλλη, μὲ ὅλα τὰ τεχνικὰ μέσα τῶν προσοδεμένων στὴ μουσικὴ λαῶν. Κι αὐτὸς πρέπει νὰ εἶναι ὁ σκοπὸς κάθε ἀληθινὰ Ἑθνικῆς μουσικῆς: νὰ χτίσῃ τὸ παλάτι ποὺ θὰ θρονιάσῃ ἡ Ἑθνικὴ ψυχὴ... φτάνει τὸ παλάτι νὰ εἶναι θεμελιωμένο σὲ Ρωμείκη γῆς, κανωμένο γιὰ νὰ τὸ πρωτοχαροῦνε Ρωμεῖκα μάτια...».

Μὲ αὐτὸ τὸ «πιστεύω» του ὁ Καλομοίρης ξεκίνησε τὴν ἀποστολὴ ποὺ ὁ ἴδιος ἔταξε στὸν ἑαυτὸ του. Μὲ βάση τὸ δημοτικὸ τραγοῦδι, ἀντίπαλο τῶν δύο ἄλλων ἱστορικῶν ἐποχῶν τῆς ἐλληνικῆς μουσικῆς, τῆς ἀρχαίας δηλαδὴ ἐποχῆς καὶ τῆς βυζαντινῆς μὲ τίς ὁποῖες τὸ συνδέουν πολλὰ στοιχεῖα ὁμοιογένειας, στὰ ὁποῖα ὁ χρόνος τώρα δὲν ἐπιτρέπει νὰ ἐπεκταθοῦμε, ἀναλύοντάς τα, μὲ βάση λοιπὸν τὸ δημοτικὸ μας τραγοῦδι, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴ γνώση καὶ τὴν ἐπίδραση τῆς σύγχρονης γι' αὐτὸν εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς, ὁ Καλομοίρης ἐργάστηκε μὲ ἀληθινὸ πάθος γιὰ τὴν ἐκπλήρωση τοῦ ὄνειρου του: τὴ δημιουργία ἐθνικῆς μουσικῆς σχολῆς καὶ στὸν τόπο μας. Ἦ προσπάθειά του ρίζωσε ἔτσι, ποὺ ἡ ἐπίδρασή της στὸ ἔργο πολλῶν συγχρόνων καὶ νεωτέρων τοῦ Ἑλλήνων συνθετῶν νὰ εἶναι καταφανής. Ἦ ἐλληνικὴ μουσικὴ σχολὴ ὑπῆρξε γιὰ δεκαετίες ὀλόκληρες μιὰ πραγματικότητα, παράλληλη μὲ ἐκείνη τῶν πολλῶν εὐρωπαϊκῶν ἀντιστοίχων σχολῶν.

Σὲ αὐτὸ ἀναμφισβήτητα ἐβοήθησε καὶ ἡ τότε ἐποχή. Σὲ σύγκριση μὲ τὸ σήμε-
ρα, πού ἡ ὑπεύθυνη ἐκλαϊκευση ἔχει παραμερισθεῖ ἀπὸ τὸν φθηνὸ λαϊκισμό, ἦταν
τότε, πού τὸ πνεῦμα, σὲ ὅποια του ἔκφραση, στεκόταν ψηλά, μὲ τὸ μεγάλο κοινό,
ὅσο καὶ ἂν δὲν τὸ ἔφτανε, ὅμως νὰ τὸ ἀναγνωρίζει, νὰ τὸ ὑπολήπτεται καὶ νὰ τὸ σέβε-
ται, παίρνοντας ἀκόμα ὡς πρότυπα ὀρισμένους φυσικούς ἐκπροσώπους του, στὴν
προσπάθειά του γιὰ μεγαλύτερη πρόοδο.

Ἐντίθετα, στὴν ἐποχή μας ἔχουμε ἀπὸ καιρὸ ἀρχίσει νὰ ζοῦμε σὲ ὅλους τοὺς
τομεῖς κάτω ἀπὸ τὴν κυριαρχία τῆς ὕλης καὶ τῆς σωματικῆς δύναμης, μὲ μεγάλο
θῦμα τὸν πολιτισμὸ, ὅπως τὸν ἤξερε καὶ τὸν ζοῦσε ἐπὶ αἰῶνες ὁ ἄνθρωπος, νὰ πηγάζ-
ζει ἀπὸ τὸν νοῦ καὶ τὴν ψυχὴ τῶν δημιουργῶν του, εἰς ὄφελος τοῦ συνόλου. Τώρα,
ἀπὸ τὸν νοῦ μεταφέρθηκε στὸ σῶμα, ὅπου οἱ κάθε εἶδους ἐπιδόσεις του, μὲ κάθε
τρόπο, μέχρι καὶ ἀπαράδεκτο ὡς συμπεριφορὰ ἐκδηλούμενες, κυριαρχοῦν πλέον, μὲ
ταυτόχρονη ἀπομάκρυνση, μέχρι καὶ πλήρη ἀγνόηση κάθε πνευματικῆς ἢ σοβαρὰ
καλλιτεχνικῆς δημιουργίας. Ἐὰν τὸ φαινόμενο αὐτὸ δικαιολογεῖται ὅτι εἶναι κατὰ
κάποιο ποσοστὸ διεθνές, στὸν τόπο μας, πού κυρίως μᾶς ἐνδιαφέρει, τείνει νὰ πάρει
ὀλοκληρωτικὸ χαρακτήρα, μέχρι καὶ πλήρη ἀγνόηση στὸ μέλλον κάθε πνευματικῆς
ἢ σοβαρὰ καλλιτεχνικῆς δημιουργίας, ἂν δὲν ληφθοῦν ἔγκαιρα κάποια μέτρα γιὰ τὴν
ἀντιμετώπισή του.

Ἐὰς ἀντιληφθοῦμε κάποια στιγμὴ ὅτι ὁ πολιτισμὸς μας, ἐξαιτίας τῆς βαρειά
πληγωμένης αἰσθητικῆς μας καὶ τῆς φθορᾶς τῆς πνευματικῆς μας ποιότητος, δεί-
χνει νὰ ἔχει ἀπόλυτη ἀνάγκη ἐκπολιτισμοῦ...

Ἐτσι, μὲ τὸ κύλημα τοῦ χρόνου ἀπὸ τὰ περασμένα, καὶ μὲ τίς ἀναπότρεπτες
ἀλλαγές στὴ ζωὴ καὶ στὸ πνεῦμα τῆς κάθε ἐρχόμενης νέας ἐποχῆς, πολλὰ ἄλλαξαν
στὸ ὄνομα τῆς προόδου καὶ τῆς ἐξέλιξης. Ἐὰλλα διευρύνθηκαν καὶ ἐξογκώθηκαν, ἐνῶ
ἄλλα ἀτόνησαν μέχρι καὶ νὰ ἐξαφανιστοῦν.

Οἱ ἐθνικὲς μουσικὲς σχολές, ὅπου ὑπῆρχαν, ἄρχισαν καὶ αὐτὲς νὰ ὑποχωροῦν
μπροστὰ στὰ νέα ρεύματα πού κυριαρχοῦσαν, ἔστω καὶ πρόσκαιρα, στὴν τέχνη, μέχρι
πού ἀτόνησαν κι αὐτὲς καὶ ἐξαφανίστηκαν. Ἡ πάντοτε διεθνὴς γλῶσσα τῆς μου-
σικῆς διεθνοποιήθηκε μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου ὑπὸ ἄλλες τῶρα ἔννοιες καὶ μορφές,
ἐντελῶς ἄσχετες μὲ τὸ παρελθόν, ἔτσι, πού τὰ σύνορα πού τὴν ξεχώριζαν ἀπὸ παλιά,
νὰ ἔχουν τώρα καταρρηθεῖ.

Ἐὰν αὐτὰ δὲν σημαίνουν τίποτα γιὰ τὴν περίπτωσι Καλομοίρη. Οἱ σελίδες
τῆς Ἱστορίας τῆς Μουσικῆς εἶναι γεμᾶτες ἀπὸ ἀντίστοιχες ἀλλαγές. Ἐτσι καὶ ἡ
ἐλληνικὴ ἱστορία τῆς μουσικῆς, μὲ ὅποιες ἐξελίξεις καὶ ἂν εἶχε ἡ τέχνη τῶν ἤχων,
κρατᾶ ἀνεξίτηλα γραμμένη στὶς σελίδες τῆς τὴν περίπτωσι τοῦ Μανώλη Κα-
λομοίρη ὡς ἐθνικοῦ συνθέτη, μὲ τὸ πελῶριο σὲ παρουσία καὶ ἔκτασι ἔργο πού μᾶς
κληροδότησε.

Οί ἐκλεκτοὶ ὁμιλητὲς ποὺ θ' ἀκολουθήσουν, θὰ παρουσιάσουν, ὁ καθένας ἀπὸ τὴ σκοπιὰ του, ἴσως καὶ ἄλλα στοιχεῖα γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ αἰμίμηστου συνθέτη, ποὺ γιὰ τὴ μεγάλη του αὐτὴ προσφορὰ ἢ Ἐκαδημία Ἀθηνῶν τὸν ξεχώρισε, καλώντας τον στοὺς κόλπους της τὸ 1945.

Τέλος, θὰ ἔχουμε τὴν εὐκαιρία νὰ ἔρθουμε σὲ ἄμεση ἐπαφὴ μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ συνθέτη, χάρις στὴν ἐκτέλεση ἔργων του γιὰ πιάνο, βιολὶ καὶ τραγούδι, ἀπὸ τοὺς λαμπροὺς καλλιτέχνες, ποὺ εὐγενικὰ ἀνέλαβαν νὰ ὀλοκληρώσουν τὴν τιμητικὴ γιὰ τὴ μνήμη τοῦ Μανώλη Καλομοίρη ἀποψινὴ βραδιά.

Εὐχαριστῶ

Σημ. Οἱ ὁμιλητὲς: Φίλιππος Τσαλαχούρης καὶ Βύρων Φιδιτζῆς δὲν παρέδωσαν τὰ κείμενά τους.